

Foto: © kallejipp / photocase.com

ANMÄRKNINGAR ÖVER INTEGRITETENS GRAMMATIK

Rätten till och skyddet av den personliga integriteten tecknas ofta som en ödesfråga för vår tid. Det är en fråga som debatteras flitigt inte bara på nätet och hos olika bloggare, utan också i parlament runtom i världen. Det politiska samtalet om integriteten vittnar ofta om stort engagemang och intresse, men endast litet tid ägnas åt de kanske mer grundläggande frågorna.

Text: Niklas Lundblad

Ofta kastar debattörerna de grundläggande, filosofiska frågorna åt sidan som ointressanta eller olösliga. Att fråga efter en definition av personlig integritet är ett säkert sätt att mötas av suckar och motvilja.

Det ligger en del i det förhållningssättet. De försök som hitintills presenterat någon sorts begreppslig utredning har varit mycket omfattande och oklara, och ofta översatt integriteten till en serie andra rättsliga skyddsobjekt som autonomi eller social status. I arbeten som **Nissenbaums** eller **Rösslers** utvecklar författarna taxonomier som hjälper litet eller föga att bringa klarhet i den ursprungliga frågan om vad integriteten är. Resultaten, i och för sig intressanta, handlar i stället om observationer om integriteten i sig, om att den är kontextuell eller att den kan sorteras i olika underkategorier.

Det saknas ännu en mer sammanhängande integritets filosofi, och kanske kan ingen heller framställas. Juristen och författaren **Daniel Solove**, den kanske nu mest lysande stjärnan på den amerikanska rättsliga integritetshimlen, observerar i ett av sina arbeten att integritetsbegreppet bär starka likheter med spelbegreppet i **Wittgensteins** analys. Wittgenstein menade ju att det inte finns en enkel definition av spel, utan att det finns familjelikheter mellan olika spel som kan sägas knyta samman olika sätt att använda ordet spel i en vidare grammatik. Solove gör inte mer av sin analys, utan nöjer sig med att använda spelliknelsen som en ursäkt för att undvika att vidare diskutera den filosofiska grunden för integritetsdebatten. Det är en märkligt drag, eftersom det är svårt att läsa Wittgensteins anmärkning som ett argument mot en vidare framställning; tvärtom tycks det att när det gäller begrepp som spelbegreppet som är en översiktlig framställning, en

sorts landskapsskiss, nödvändig för att bringa reda i hur språket leder oss vilse i integritetsdebatten. En sådan översiktlig framställning blir också en kritisk analys av debatten, och syftet kan bara vara att försöka komma närmare en förståelse av vad den personliga integriteten är.

I det följande vill jag utforska några dimensioner, som identitet, teknik och tid, i syfte att bidra till en sådan översiktlig framställning av integritetens grammatik.

Relationen mellan identitet och integritet är grundläggande, på samma sätt som relationen mellan tvivel och kunskap.

Relationen mellan identitet och integritet är grundläggande, på samma sätt som relationen mellan tvivel och kunskap. Ett viktigt första steg handlar om hur vi anser att de förhåller sig till varandra. Tvivlets förhållande till kunskapen har i filosofihistorien genomgått grundläggande omvälvningar. Från **Descartes** föreställning om tvivlet som primärt till Witt-

gensteins påstående att vi endast kan tvivla när vi redan vet något. I rättsfilosofin är diskussionen fortfarande huvudsakligen cartesisk. Integriteten anses som ett primärt skyddsobjekt och dess förhållande till identiteten är oklart. Den vanligaste bilden av integriteten är bilden av en skyddande sfär, en privat sfär som ingen annan har rätt att tränga in i. Men vad är det som finns därinne i sfären? Och hur kom det dit? Utan att förstå hur våra identiteter for-

mas är det svårt att ens börja forma sig en förståelse av den personliga integriteten.

Det skulle föra för långt att här gå igenom olika identitetsformationsteorier, men det kanske räcker att påpeka att ingen av dem utgår från att vi föds med en färdig identitet som sedan måste skyddas. Jaget är strött i de Andras ögon, vi ser oss själva genom andra och konstruktionen av vår identi-

ter är beroende av dem. Den som inte alls socialiseras tappar inte bara sin identitet, utan också sin mänsklighet.

Tanken att integritetsskyddet skulle kunna vara ett skydd i den mening vi finner i just den bilden, en sfär som omger en färdigformad identitet, är alltså inte särskilt tillfredsställande.

När det gäller identiteten finns en betydande filosofisk katalog av verk att utnyttja för att bättre förstå frågan. En ingång i den moderna integritetsdebatten skulle kunna vara **Foucaults** observation om skillnaden mellan de två grekiska förhållningssätten till jaget – det delfiska “känn dig själv” och det mer okända “ta vara på dig själv”. Båda sentenserna rymmer råd om identiteten. Den första har analyserats ingående, men det är i den andra som vi ser spänningen mellan identitet och samhälle tecknas mycket tydligare. Att ta vara på sig själv fordrar ett självbestämmande, en möjlighet att vårda sin identitet.

Men vad betyder det? Låt oss anta att liksom kunskapen måste föregå tvivlet, måste också identiteten föregå integriteten. Vad betyder det i praktiska termer? Den radikale skulle kunna säga att istället för integritetslagstiftning så borde vi ha identitetslagstiftning. Lagstiftning där skyddsobjektet inte är integriteten, utan den identitet som var och en av oss bygger upp, det “jag” vi försöker ta vara på. I stället för att fokusera på personuppgifter skulle vi kanske fokusera på hur de kan missbrukas för att förhindra vår rätt att ta vara på vår identitet.

Det är också möjligt att anse att ett fokus på identitet i stället för integritet klargör en del av den politiska problematiken kring övervakningssamhällets framväxt. Statens rätt att identifiera och kontrollera din identitet har direkta konsekvenser och det är lätt att se hur en stat som fallerar skulle kunna missbruka sitt identifieringsprerogativ.

Skärningspunkten mellan integritet och säkerhet skulle då kunna formuleras som frågan om när det är rimligt att överlåta åt staten att ta vara på din identitet, konstruera och lagra den. Då framstår mycket tydligare den nytta som faktiskt staten tillskansar sig vid en integritetskränkning. Det handlar inte bara om säkerhet för medborgarna, utan därtill kommer också uppbyggnaden av en infrastruktur för att genom identiteter utöva statens klassiska makt. Det finns en risk att fokus på integriteten och de negativa effekterna för medborgarna, döljer hur identitetsinfrastrukturerna som nu byggs upp i datalagringsdirektiv och övervakningsregelverk kan utnyttjas av staten framgent.

Men även utan att erbjuda klara alternativ här, finns det ändå skäl att understryka att relationen mellan integritet och identitet måste vara en del av en översiktlig framställning av integritetens grammatik. För att förenkla: integriteten och identiteten förhåller sig till varandra som ankan och haren i den klassiska visuella illusionen som Wittgenstein använde för att förklara aspektseendet. Vi har bara diskuterat ankan men behöver se även haren.

Hur har den tekniska utvecklingen förändrat integritetsbe-

greppet? Det är förstås möjligt att hävda att tekniken inte förändrat någonting, att grunddragen i frågan om integriteten, eller identiteten, är desamma som före digitalkameror, internet och mobiltelefoner.

Men det är en åsikt som är i minoritet, och det tycks nästan rimligt att fordra att den som hävdar den också bör bära bevisbördan. Utgångspunkten är istället att tekniken verkligen förändrat situationen och tillyttermeravisso till det sämre. Det saknas inte litteratur som förutsäger integritetens död i teknikens spår, och redan i samband med Internets första våg i slutet av 1990-talet gavs det ut många böcker som deklamerade att integriteten nu var historia. (En av de märkligaste var *The Transparent Society* (1998) där **David Brin**

I integritetens fall skulle denna tendens kunna sammanfattas som att tekniken förvandlar identiteten till information. Vår komplexa identitet, flytande och svårgripbar, blir information, läsbar och lagringsbar.

förklarade integriteten död och sedan fortsatte att förklara varför ett genomsnittligt samhälle skulle vara överlägset ett i vilket integriteten ansågs skyddsvärd).

Men vilken är relationen mellan teknik och integritet? Vad, mer exakt är det som händer i ett samhälle som genomgår en teknisk revolution som hotar den personliga integriteten?

Frågan om hur teknikutveckling flätas samman med samhällsstrukturer är förstås komplex, men om vi ska kunna sätta samman en bild av integritetens grammatik måste dimensionen teknik-integritet redas ut, inte minst för att tekniken kommer att fortsätta att utvecklas snabbt på flera områden som påverkar integriteten. Informationsrevolutionen sträcker sig redan in i medicin och biologi, med genetiska register och självtester som de första utmaningarna för politiken.

Redan tidigt bör vi överge tanken att tekniken är neutral eller likgiltig inför olika bruk. Teknik växer fram i samhällen, sammanflätad med breda värdesystem och praktiker. Den reflekterar dessa mönster på olika sätt, och förstärker och förändrar dem. Även om den inte är determinerad eller de-

terminerande (som i teknikdeterminismens enkla formler) kan tekniken ha tendenser som starkt påverkar vad som sker.

En fruktbar utgångspunkt för vårt utforskande av relationen mellan teknik och integritet finns i **Heideggers** arbeten om tekniken. Heidegger talar om hur tekniken ställer varat till förfogande, hur den förvandlar en skog till virke, till exempel. Det är lätt att se hur en snabbanalys kan översätta detta till integritetens domäner. Tekniken ställer oss till förfogande, den förvandlar vår promenad till ett GPS-mönster, vår korrespondens till ett register av e-brev och vår vänskap till långa listor i sociala nätverk. Vår kropp förvandlas till genetiska kartor och databaser, vår nyfikenhet till sannolikhetsteoretiska modeller för vad vi kan tänkas klicka på härnäst.

...personlig integritet kommer av orden person och integritet, ordet person betyder ytterst mask och integritet att hålla samman. Integriteten uppstår ur ett komplext spel för att hålla masken, och sedan också använda denna mask för att ta del i samhället.

I integritetens fall skulle denna tendens kunna sammanfattas som att tekniken förvandlar identiteten till information. Vår komplexa identitet, flytande och svårgripbar, blir information, läsbar och lagringsbar.

Det finns de som beklagar detta och menar att tekniken förminska oss, att det är synd när skogen blir virke, eller identiteten till information. Det är en möjlig hållning, förstås, men det är också en hållning som inte erbjuder någon ledning i frågor om hur vi ska förhålla oss till den tekniska världen. Att bara beklaga att tekniken ställer oss till förfogande leder till att vi landar i en närmast teknikfientlig hållning. Istället för att diskutera integriteten i den nya tekniska verkligheten fastnar vi i en nostalgisk blick tillbaka till en tid när identiteten inte förvandlats till information, och vårt enda svar på dagens utmaningar blir ett fördömande av den samtid som producerat dem.

Om vi verkligen vill försöka utforska integritetens grammatik är det oundvikligt att också försöka förstå hur teknik, identitet och information förstärker och förändrar varandra. Tekniken kommer inte att försvinna. Lösningar med roten i

ett sådant tänkande är inte realistiska, och hjälper inte att verkligen föra debatten framåt.

En tredje dimension som är spännande att utforska är frågan om integriteten och tiden. Grovt sett kan vi parafasera **Keynes** och säga att i det långa loppet har vi alla integritet. Varefter tiden går och vi sjunker in i glömska bleknar informationen om oss bort. I dagens debatt talas ofta om en rätt att bli glömd, och glömskans dygd. **Viktor Mayer Schönbergers** arbete om glömskans roll i informationssamhället hävdar att vi gått från en sorts grundinställning där glömskan härskat fritt, till en värld där ihågkomsten i stället blivit standard. Hans botemedel är snabbare bleknande information.

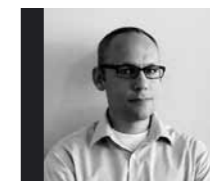
Men frågan är om vi verkligen har någon integritet om vi blir bortglömda? Här finns en intressant skärningspunkt mellan integritet och något annat, kanske anonymitet. Om vi blir fullständigt bortglömda, om vi försvinner från världens minne, då beskär vår autonomi lika kraftigt som om vi fullständigt blottläggs inför samma värld.

Och detta ställer oss inför en annan svårare fråga. Vad innebär det att ha integritet? Hur känns det att ha integritet? Om vi ska förstå begreppet måste vi förstå hur vi lär oss det, hur vi knyter det samman med andra begrepp och fenomen.

Har integriteten exempelvis vad Wittgenstein kallade äkta varaktighet? Smärta har det, vi kan känna när smärtan börjar och slutar, men kan vi verkligen känna vad det innebär att ha eller åtnjuta integritet? Kan vi säga vid vilken punkt vi blev kränkta i vår personliga integritet? Vår bild av integriteten leder oss vilse här, vi tror att integriteten är en sfär som vi vill skydda från att någon krossar eller tränger sig in i. Men hur lär vi oss ordet? När säger vi om någon att han eller hon känner att deras personliga integritet blivit kränkt? Det krävs ett beteende över tid, ett mönster som kan avslöja det. Kanske en skamsenhet, parad med en ovilja att delta i vissa

sociala sammanhang. Integriteten kan läsas blott ur längre sammanhang över tid.

Vår föreställning om integriteten leder oss fel när vi tror att glömskan är svaret på vårt behov av integritet. Det finns en ledtråd i själva begreppet som visar det: personlig integritet kommer av orden person och integritet, ordet person betyder ytterst mask och integritet att hålla samman. Integriteten uppstår ur ett komplext spel för att hålla masken, och sedan också använda denna mask för att ta del i samhället. Det är först när vi undersöker detta spel i detalj som vi kan hoppas att föra diskussionen vidare om hur vi i framtiden vill utforma lagstiftning och normer.

Nicklas Lundblad är fil dr och arbetar med samhällsrådgivning på Google. Åsikterna i essän är hans privata.